
I. Apariția sociologiei politice

George Poede

Reprezentanți cunoscuți ai sociologiei politice (Roger-Gérard Schwartzberg, Phillip Guillot, Michel De Coster, Bernadette Bawin-Legros, Marc Poncelet) plasează apariția acestei discipline în partea a doua a secolului al XIX-lea.

Există o serie de precursori invocați adesea în literatura sociologică pentru conținutul reflexiei politice cum ar fi Machiaveli, Montesquieu, Tocqueville, curentul socialismului utopic, Marx, Comte.

Niccolò Machiavelli (1469-1527)

Scrisă în 1513 și publicată în 1532, *Prințul* lui **Machiaveli** reprezintă o încercare de a fonda studiul politicii pe problematica statului și puterii în contextul destrămării ordinii feudale și apariției primelor state naționale (Franța, Anglia, Spania). Statul constituie cadrul permanent de analiză, iar studiul politic se centrează pe cucerirea și exercitarea puterii.

Prințul este o adevărată anchetă asupra puterii, obținerii, menținerii, măririi și pierderii ei și se bazează pe studiul empiric al faptelor, pe observație, comparație și inducție. El caută să extragă din multitudinea faptelor observate o serie de constanțe, relații și succesiuni semnificative care să conducă la "legi" capabile să pună în relație și să explice diferitele evenimente social-politice.

Montesquieu (1689-1755)

În *Considerații asupra cauzelor grandorii romanilor și decadenței lor* (1734) și mai ales în *Spiritul legilor* (1748), Montesquieu afirmă existența unor relații constante între faptele sociale precum și faptul că istoria și viața socială nu sunt guvernate doar de Providență, voința arbitrară a oamenilor sau hazard. Societatea

se supune unor ”legi” ce exprimă regularități tendențiale, raporturi necesare ce derivă din natura lucrurilor ce explică, leagă și coordonează faptele sociale. Transformarea sociologiei politice într-o știință nomotetică se supune unei condiții duble; renunțarea la judecăți *apriori* în favoarea observației faptelor, afirmație prezentă în „Prefața” la *Spiritul legilor* și adoptarea unei atitudini realiste față de fapte și mai puțin a uneia bazate pe judecăți de valoare (trebuie să spunem despre un lucru ceea ce este și nu ceea ce ar trebui să fie – (Cartea a IV-a, capitolul al doilea).

Alexis de Tocqueville (1805-1859)

Democrația în America este considerată a fi o importantă lucrare din perspectiva sociologiei politice. **Tocqueville** realizează cu un admirabil spirit de observație o analiză completă și penetrantă a societății americane evidențind o problematică modernă a consecințelor politice ce decurg din dezvoltarea socio-economică dar și aceea a centralizării politice. Lucrarea sa este un prim studiu sistematic și empiric despre consecințele puterii politice asupra societății moderne. Această abordare va permite autorului să evalueze impactul democrației asupra tradițiilor și structurilor sociale ale feudalității.

Ipoteza lansată este aceea potrivit căreia democrația este o formă de putere ce dizolvă relațiile ierarhice și apartenențele sociale ale Vechiului Regim avându-și originea în opinia publică. Apariția acestei puteri este facilitată de două mari procese sociale:

- Prăbușirea identităților sociale tradiționale (legate de meserii, familie, comunitate) și apariția indivizilor. Societatea modernă se caracterizează printre altele pe existența individuală și nu pe cea de grup.
- Centralizarea reprezintă preponderent un proces de unificare națională în opoziție cu organizarea diversă, regională a evului mediu

Pentru Tocqueville, sursa puterii democratice rezidă, înainte de toate, în egalizarea statutului și condițiilor sociale pentru că o societate democratică este aceea în care nu mai există deferențieri de ordin social, iar indivizii ce compun colectivitatea sunt socialmente egali.

Altfel spus, egalitatea semnifică faptul că nu mai există diferențieri ereditare a condițiilor sociale și că toate profesiile, ocupațiile și demnitățile sunt accesibile tuturor. Egalitatea socială marchează o ruptură cu vechiul regim care era construit pe diferență și particularism. Apoi, democrația implică tendința spre uniformizarea modurilor și

condițiilor de viață, prefigurând ceea ce se va numi mai târziu, societatea de masă compusă din indivizi ce trăiesc în condiții sociale relativ uniforme și puțin diferențiate. Absența unei diferențieri sociale esențiale a condiției membrilor societății conduce la ideea necesității deținerii suveranității de către ansamblul indivizilor. Cu alte cuvinte, participarea tuturor la alegerea guvernanților și la exercitarea puterii constituie expresia logică a unei societăți democratice, egalitare. Aici, Tocqueville este influențat de Montesquieu care aprecia că există două regimuri politice „moderate” compatibile cu libertatea, *mica republică din antichitate și monarhiile*. Paradoxal, în regimul monarhic tocmai inegalitatea socială constituie condiția libertății la Montesquieu pentru că în măsura în care fiecare individ rămâne fidel îndatoririlor sociale, puterea regală nu se transformă într-o autoritate coercitivă pentru a impune ordinea societății. Tocqueville se afirmă ca reprezentant al sociologiei politice după Revoluția Franceză și experiența americană și de aceea nu-și poate imagina faptul că libertatea poate fi fondată pe inegalitatea condițiilor sociale.

Interesul lui Tocqueville pentru opoziția dintre puterea politică democratică și autoritatea tradițională îl determină să evidențieze consecințele puterii democratice între care reține:

- Puterea democratică elimină ierarhiile sociale și determină tendințele de centralizare;
- O autoritate este legitimă atunci când se sprijină pe o opinie majoritară;
- Puterea democratică reduce autoritatea capului familiei;
- Instituțiile politice tradiționale își pierd trepta influența în noul context marcat prin afirmarea puterii democratice;
- Administrația se transformă prin trecerea de la notabili la funcționari specializați și angajați pe o bază permanentă;
- Creșterea industrială antrenează necesitatea reglementării și controlului iar intervenția puterilor publice în crearea infrastructurii este corelativă industrializării și conduce la o extindere a funcțiilor administrației;
- Democrația pune accentul pe o abordare pragmatică a problemelor.

Analiza lui Tocqueville este direct influențată de experiența sa americană. El identifică trei determinanți ai dezvoltării democratice nord-americane: situația specifică a Statelor Unite (izolarea geografică și imensitatea spațială), caracterul legilor și credințele poporului american. Variabila „legi” privește caracterul federal al Constituției ce combină avantajele statelor mari și mici, garantarea liberei circulații a bunurilor, capitalurilor și persoanelor, pluralitatea partidelor politice diferențiate mai puțin prin

ideologie și mai mult prin abordarea pragmatică a intereselor, împărțirea puterii legislative în două camere, libertatea de asociere și multiplicarea asociațiilor voluntare, libertatea presei. În cadrul credințelor, Tocqueville introduce libertatea, disciplina morală înscrisă în conștiința indivizilor, buna informare a cetățenilor și descentralizarea administrativă care să permită cetățenilor americani gestionarea propriilor probleme la nivel comunitar. În concluzie, putem evidenția două elemente, actualitatea analizei lui Tocqueville și caracterul riguros sociologic al analizei sale. El pune în relație două variabile, egalizarea crescândă a condițiilor de viață și dezvoltarea statală pentru a evidenția complexitatea procesului de dezvoltare socială de pe continentul nord-american.

Gândirea socialistă utopică

Într-un registru ideologic diferit, reflexia socialistă utopică reprezintă un alt moment important în constituirea domeniului sociologiei politice. Saint-Simon propune denumirea de „fiziologie socială” pentru a marca o nouă disciplină care are drept obiect de studiu societatea în întregul ei plecând de la observația faptelor și extragerea legilor ei.

Fiziologia socială de la Saint-Simon devine *Fizica socială*, expresie abandonată apoi pentru termenul de *sociologie*. Charles Fourier propune o schimbare socială prin difuziunea exemplului unor comunități denumite falanstere.

Auguste Comte

Auguste Comte utilizează mai întâi termenul de *fizică socială* în cele trei volume ale **Cursului de filosofie pozitivă** publicat între 1832-1839. În cel de-al patrulea volum folosește expresia *sociologie* prin care dorește să afirme direcția științifică a studiilor sale bazate până la un punct pe modelul științelor naturii întrucât sociologia trebuie să devină o adevărată disciplină științifică. „obiectivă și pozitivă”, caracteristici ce derivă din observarea fenomenelor sociale prin metode și tehnici științifice. Totodată, desfășurarea fenomenelor sociale este supusă legilor naturale ceea ce implică posibilitatea prezicerii științifice a acestora. Concepția lui Auguste Comte este ambițioasă întrucât această știință se dorește a fi o sinteză totală a tuturor științelor.

Sociologia politică în secolul al XX-lea

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, sociologia politică dobândește o anumită autonomie în raport cu sociologia generală. Reinhard Bedix și Seymour Martin Lipset consideră că sociologia politică în calitatea ei de știință specializată este un produs intelectual recent (*Current Sociology*, volume VI, nr.2, 1957), iar D. Waldo (*Political Science in the USA*, UNESCO, 1956) afirmă că sociologia politică este un rezultat al dezvoltării științelor sociale în secolului al XX-lea.

Abordarea instituționalistă specifică începutului acestei discipline nu a reușit să ofere explicații satisfăcătoare pentru înțelegerea vieții politice. Din acest motiv, sociologii se îndreaptă spre procesul politic înțeles ca interacțiune dintre instituții publice și grupuri sociale.

Arthur Bentley exemplifică această nouă orientare prin lucrarea sa *The Process of Government* în care viața politică apare ca rezultat al interacțiunii dintre grupurile sociale. Această abordare permitea o mai bună reliefare a comportamentului politic spre deosebire de cea instituționalistă considerată a fi prea formală, juridică și atașată mai mult descrierii instituțiilor și regulilor constituționale.

Abordarea behavioristă pune accentul pe „ceea ce poate fi observabil”, pe date psihologice, de comportament. O astfel de sociologie se concentrează pe personalitatea, atitudinile și motivațiile actorilor politici.

Această direcție este ilustrată în Statele Unite de Charles Merriam, Stuart Rice și Harold Lasswell. În *New Aspects of Politics* (Chicago, 1925), Charles Merriam apreciază contribuția unor științe ca psihologia, psihiatria și medicina la dezvoltarea sociologiei politice, iar elevul său, Harold Lasswell, crede că studiul politicii constituie o adevărată știință care impune utilizarea unor tehnici riguroase. În plan metodologic, el promovează mai ales analiza de conținut în materie de propagandă (simboluri, cuvinte-cheie, etc). Apelul la metodele empirice reprezintă o ruptură față de cercetările anterioare cu un caracter predominant normativ. Analiza se concentrează pe caracterul observabil al fenomenelor și proceselor, comportamentelor, dar pentru a găsi uniformități în caracterul real al comportamentelor este nevoie de o teorie care să fie capabilă să elaboreze modele de conduită politică. În acest context, tehnicile cantitative ocupă un loc important. În 1928 Stuart Rice publică *Metode cantitative în studiul politicii*, fiind primul sociolog care folosește tehnicile statistice în studiul politicii.

În analiza comportamentului politic al indivizilor o parte importantă o ocupă utilizarea matematicii, a metodelor behavioriste (interviuri, sondaje de opinie, analiza conținutului).

Exagerările care au intervenit în abordarea behavioristă a fenomenelor politice au condus la o reacție negativă atât față de metode cât și față de spiritul și rezultatul cercetărilor.

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)